

พื้นที่ที่ 2

อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
แนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์อุทยานหินยุคออร์โดวิเซียน (443 – 488 ล้านปี)
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ 1

บทนำ

อำเภอแม่สะเรียงเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีพื้นที่ทั่วไปเป็นป่าเขาสูงสลับซับซ้อน คิดเป็นร้อยละ 82 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ตั้งของตัวอำเภอตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำยวม ซึ่งล้อมล้อมด้วยธรรมชาติป่าเขาไกลออกไป ซึ่งทำให้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมนั้น ส่วนใหญ่เป็นสภาพป่าเขา น้ำตก แม่น้ำ และน้ำพุร้อนเป็นส่วนใหญ่ แต่จากการค้นพบซากดึกดำบรรพ์ในบริเวณพื้นที่บ้านดงสัจด์ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งยังไม่เป็นที่รับรู้กันของคนโดยทั่วไป ทางหน่วยงานท้องถิ่นที่รับผิดชอบพื้นที่หลายๆ หน่วยงานได้มีความคิดริเริ่ม ที่จะพัฒนาทรัพยากรในพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวใหม่ของอำเภอแม่สะเรียง และเพื่อรักษาทรัพยากรอันหลากหลายที่มีอยู่ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นซากดึกดำบรรพ์ ฟอสซิล ป่าไม้ และสภาพทางธรณีวิทยาให้คงอยู่สืบไป และถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องในการให้ความรู้แก่ผู้มาเยี่ยมชม

1.1 ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

จากการค้นพบซากดึกดำบรรพ์ที่กล่าวถึงข้างต้น สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 แม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดย ดร.กมลไชย คชชา ผู้อำนวยการส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่าของสำนักบริหารฯ ได้ริเริ่มที่จะให้มีการสำรวจหาความเป็นมา และยุคสมัยของซากดึกดำบรรพ์เหล่านี้ขึ้น เนื่องจากพื้นที่ที่ค้นพบตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ป่าเนินเขาของสำนักบริหารฯ และเป็นพื้นที่ที่อยู่ในการดูแลรับผิดชอบของสำนักบริหารฯ จึงได้ทำการติดต่อให้ รองศาสตราจารย์ ดร.เบ็ญจวรรณ รัตนเสถียร จากภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้เข้าทำการสำรวจซากดึกดำบรรพ์เบื้องต้น เพื่อดูการกระจายตัวในพื้นที่ และยุคสมัยของซากดึกดำบรรพ์เหล่านี้

จากการสำรวจพบว่าซากดึกดำบรรพ์เหล่านี้อยู่ในยุคออร์โดวิเซียน ซึ่งมีอายุราว 443 - 448 ล้านปี และพบว่าซากดึกดำบรรพ์มีการกระจายตัวไปทั่วทั้งบริเวณเนินเขา นอกจากนี้ยังพบลักษณะทางธรณีที่น่าสนใจอื่น ๆ เช่น รอยแยกและรอยโค้งตัวของเปลือกโลก และหลุมที่เกิดจากการเจาะลงไปใต้อินของฝน (Rain Pit) เป็นต้น ในพื้นที่ยังพบที่พำนักของภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีพระสงฆ์พำนักอยู่ 1 รูป และยังเป็นผู้ดูแลพื้นที่ในช่วงที่ยังไม่มีหน่วยงานใดของรัฐเข้าไปทำการพัฒนา ปรับปรุงพื้นที่ ในบริเวณยังพบเส้นทางลำลองที่สามารถใช้เดินชมซากดึกดำบรรพ์ได้ แต่ใช้ไม่ได้สะดวกนัก โดยเฉพาะในหน้าฝนที่มีพายุพัดไม่ขึ้นปกคลุมทั่วผืนดิน นอกจากนี้การเดินทางจากถนนใหญ่เข้าสู่ภายในพื้นที่ยังไม่สามารถเข้าถึงได้โดยรถยนต์ทั่วไป ต้องอาศัยรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อเป็นพาหนะหลักในการเข้าถึง ด้วยปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง และสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 แม่สะเรียง จึงได้ริเริ่มที่จะพัฒนาพื้นที่จากทรัพยากร และข้อจำกัดที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพของอำเภอ และจังหวัดต่อไปในอนาคต ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิจัยหาแนวทางการพัฒนาปรับปรุงการสร้างภูมิทัศน์ธรรมชาติและองค์ประกอบรองรับในการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และท่องเที่ยวเพื่อศึกษาซากดึกดำบรรพ์ และสิ่งแวดล้อมรวมทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ และลักษณะทางกายภาพในพื้นที่ ตลอดจนศึกษาถึงแนวนโยบายการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ เพื่อสร้างความร่วมมือ และการประสานการทำงานระหว่างหน่วยงานบริหารท้องถิ่น นักวิชาการด้านต่างๆ เช่น ธรณีวิทยา นักวิชาการป่าไม้ สถาปนิก นักวางผัง และผู้อยู่อาศัย และผู้ดูแลรับผิดชอบพื้นที่อื่นๆ เพื่อหาแนวทางการสร้างภูมิทัศน์ของธรรมชาติที่เหมาะสม ตามหลักทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสภาพภูมิทัศน์ธรรมชาติและ

พัฒนาพื้นที่เชิงปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมให้อำเภอแม่สะเรียงแสดงถึงลักษณะของแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว นำเยี่ยมชม
ทั้งจากคนในพื้นที่เองและผู้ที่มาเยี่ยมชมเยือนตลอดไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการทำงาน

1. เพื่อศึกษาแนวนโยบายและแผนพัฒนา ตลอดจนแนวทางปฏิบัติการตามโครงการต่างๆ ของจังหวัด
แม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สะเรียง และอำเภอแม่สะเรียง รวมทั้งหน่วยงาน
อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่จะมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิทัศน์ธรรมชาติของพื้นที่

2. เพื่อสร้างแนวทางในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากชากดึกดำบรรพ์ รวมทั้งทรัพยากร และองค์ประกอบอื่นๆ
ที่พบในพื้นที่ที่มีศักยภาพ และความสำคัญต่อการสร้างสภาพแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่ให้เกิดเป็นภูมิทัศน์ธรรมชาติที่
สวยงาม

3. เพื่อหาแนวทางในการสร้าง และปลูกจิตสำนึกของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้อยู่อาศัยในพื้นที่อันมีผลต่อ
การสร้าง และรักษาภูมิทัศน์ธรรมชาติของพื้นที่ศึกษาให้คงอยู่ตลอดไป โดยเริ่มจากการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม บน
พื้นฐานการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน และผู้อยู่อาศัยในพื้นที่

4. เพื่อสร้างแนวทางในการสร้างภูมิทัศน์ธรรมชาติของพื้นที่ศึกษาที่สอดคล้องกับเงื่อนไข ปัจจัย จุดมุ่งหมาย
และความต้องการข้างต้น ที่สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมในการสร้างภูมิทัศน์ที่ดีให้เกิดขึ้น

1.3 แผนการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานวิจัย แบ่งเป็นช่วงในการดำเนินงานได้ดังนี้

ช่วงที่ 1 การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลของพื้นที่

- เก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาจากแนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น แนวคิด
และทฤษฎีการสร้างภูมิทัศน์ การวางแผนพัฒนาพื้นที่ แนวคิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม รวมทั้งเอกสารที่ให้ข้อมูลทาง
ประวัติศาสตร์ และกายภาพของพื้นที่ รวมทั้งแผนพัฒนา แผนยุทธศาสตร์ของจังหวัด อำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล
และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย

- จัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทำการชี้แจงในการดำเนินการของโครงการ

ช่วงที่ 2 การสำรวจภาคสนาม

- ดำเนินการสำรวจภาคสนาม โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสำรวจพื้นที่ เพื่อค้นหาทรัพยากร
ที่มีอยู่ในพื้นที่ที่จะนำมาพัฒนา รวมทั้งลักษณะทางศิลปสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมภายในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลใน
การออกแบบ และวางแผนองค์ประกอบในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ของพื้นที่

- จัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นที่

ช่วงที่ 3 การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลพื้นที่

- ดำเนินการวิเคราะห์บทบาท และการมีส่วนร่วมในการทำงานด้านการสร้างภูมิทัศน์ธรรมชาติ
ของพื้นที่จากแผนพัฒนาพื้นที่ของหน่วยงานระดับต่าง ๆ

- ดำเนินการวิเคราะห์ลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติต่างๆที่พบในพื้นที่ เอกลักษณะของความ
เป็นเมือง และธรรมชาติของพื้นที่ ลักษณะ และคุณค่าของศิลปสถาปัตยกรรม และองค์ประกอบทางกายภาพอื่น ๆ ใน
พื้นที่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนออกแบบอาคารต่าง ๆ ให้กับพื้นที่ศึกษาได้

- สรุปผล และดำเนินการออกแบบและวางแผนให้กับพื้นที่

- จัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นที่

ช่วงที่ 4 จัดการประชุมระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อสรุปผล

- จัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนที่ได้จัดทำขึ้น
- สรุปผลที่ได้จากการประชุม เพื่อหาแนวทางแก้ไขสำหรับปัญหาในการดำเนินงานที่เกิดขึ้น และเสนอแนะแนวทางในการจัดการพื้นที่ต่อไปในอนาคต
- จัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินการโครงการฉบับสมบูรณ์

1.4 ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ของการวิจัยตั้งอยู่ในบริเวณหลังที่ทำการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 แม่สะเรียง ส่วนที่จะทำการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอนแห่งใหม่

ขอบเขตด้านพื้นที่ - พื้นที่ศึกษาจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ พื้นที่ตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นกรอบพื้นที่สำหรับการเก็บข้อมูล และประมวลผลไปสู่การออกแบบวางผังพื้นที่จากข้อมูลด้านศิลปะ และสถาปัตยกรรม ที่สำรวจมาจากพื้นที่ส่วนนี้ และส่วนที่สองคือ พื้นที่ที่พบซากดึกดำบรรพ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่จะทำการปรับปรุงภูมิทัศน์ ออกแบบและวางผังในบริเวณเนินเขา หลังที่ทำการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 แม่สะเรียง

ขอบเขตด้านเวลา - การสำรวจลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนใกล้เคียง และในพื้นที่ตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง ที่ยังหลงเหลือให้พบเห็นอยู่ในปัจจุบัน และสภาพแวดล้อมของพื้นที่วิจัยพบซากดึกดำบรรพ์ในช่วงเวลาต่างๆเช่น วันธรรมดา วันหยุด และ เช้า กลางวัน เย็น รวมทั้งในฤดูกาลต่างๆเช่น ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน ซึ่งพื้นที่วิจัยจะมีสภาพแวดล้อมของลักษณะทางธรรมชาติที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก

ขอบเขตด้านประชากร - ทำการสำรวจศึกษาประชากรที่อยู่ในพื้นที่วิจัย และที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการพัฒนาโครงการ

ขอบเขตด้านภูมิทัศน์ - ทำการศึกษาการสร้างภูมิทัศน์ ครอบคลุมพื้นที่ที่พบการกระจายตัวของซากดึกดำบรรพ์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึงทั้งพื้นที่

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับหลังสิ้นสุดโครงการ

1.5.1 ทำให้ได้แนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างภูมิทัศน์ การพัฒนาพื้นที่วิจัย

1.5.2 ทำให้ได้ทราบถึงลักษณะของซากดึกดำบรรพ์ และทรัพยากรทางธรรมชาติอื่น ๆ ที่พบในพื้นที่ที่มีผลต่อการออกแบบวางผังภูมิทัศน์ของโครงการ รวมทั้งลักษณะทางศิลปะ และสถาปัตยกรรมของอำเภอแม่สะเรียง ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบวางผังพื้นที่ของโครงการวิจัย และทำให้ได้ทราบแนวทาง ข้อจำกัด ข้อเสนอแนะในการใช้ทรัพยากรเหล่านั้น

1.5.3 ประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่มีจิตสำนึก และความรับผิดชอบที่จะดูแลรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มากขึ้น อันมีผลต่อการปรับปรุงภูมิทัศน์ของโครงการ และการใช้งานต่อไปในอนาคตอย่างยั่งยืน จากการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และแผนพัฒนาโครงการของหน่วยงานภาครัฐในระดับต่างๆ

1.5.4 ทำให้ได้แผนในการสร้างภูมิทัศน์ธรรมชาติของอำเภอแม่สะเรียง ที่สอดคล้องกับความเข้าใจ และความ ต้องการข้างต้น โดยสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมต่อการสร้างภูมิทัศน์ที่ดีต่อไป

1.6 การถ่ายทอดผลงานไปสู่ผู้ใช้ของพื้นที่

ตลอดช่วงเวลาของการทำงาน ได้มีการถ่ายทอดผลงานการทำงานในแต่ละช่วงสู่นักเรียนที่รับผิดชอบโดย ตลอด ในรูปแบบของการจัดประชุมระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเผยแพร่ผลงานผ่านที่ประชุมวิชาการ การเผยแพร่ ผลงานผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และจะจัดพิมพ์สรุปผลการวิจัยในรูปแบบรูปเล่ม และแผ่นซีดีมอบให้แก่หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และผู้สนใจทั่วไป